

O-LJUD, nyckelpigor och dubbelagenter får del av uppmärksamheten i dagens språktext. Och den inleds med en bannlysning: prof. Thors som för det mesta uttrycker sig så varsamt vill verkligen inte att vi ska förvanska de fina gamla orden på -ium!

"Ett språkligt oskick håller på att sprida sig", skriver en frågande och påpekar något som verkar påfallande, även för mig. Det händer inte sällan att man får läsa, t.ex. "skolans **högstadie**", "firmans laboratorie" o.dyl.

Det är fråga om bestämd form av ord som **stadium**, **gymnasium**, **laboratorium**. Orden har faktiskt kvar sin obestämda form på -um (för övrigt en latinsk form), men har i övrigt svenska former såsom bestämd form på -et. Vad som här sagts är helt normalt svenskt språkbruk. Vi har ett gott mönster i följande välkända uttryck: Lukas, Markus evangelium — men: i evangeliet heter det; han befinner sig på detta stadium — men: lärarna på lägstadiet.

Vi skall inte använda former som "skolans högstadie". Fel av det slaget är stötande — inte bara för professionella språkvårdare!

"Hur uttalas följande ord som har kort o i en trycksvag stavelse: polis, lokal, potatis och modern?"

Min bestämda uppfattning är, att det förhärskande uttalet har o, inte å (och det kan tilläggas att ordet politik också har det). Detta gäller det vanliga uttalet hos oss, men också i Sverige har orden o-vokal i vanligt riksspråksuttal.

Det är att märka, att uttalet av kort, obetonat o varierar rätt mycket. Avvikelser i uttalet är dock inte påfallande. Ett speciellt fall kan nämnas, där o-vokalen finns i en obetonad slutstavelse, nämligen pluralis **or**, t.ex. i flickor, vanor. Vårdat uttal hos oss har vanligen "år", men vissa dialekter har "or", och det uttalet i riksspråkstal är inte stötande. Sverige har "or" som förhärskande form, men uttal med "år" förekommer på många håll i Västsverige och anses inte stötande.

"Vi ses när vi råkas" låter väl bekant, eller hur? Är det ett skämtsamt uttryck, frågas det. Är det tautologiskt, dvs. innehåller det en upprepning av samma uttryck med en liten variation?

Uttrycket är vanligt och kan ha något växlande former (Vi träffas, när vi råkas t.ex.). Det är skämtsamt: två ord med innebörden "träffas tillfälligt" finns i samma mening. Uttrycket betyder ungefär "Vi ses någon gång" eller liknande.

"Hur skall man bedöma uttrycket den internationellt berömda dubbelagenten Asev? Skall man verkligen säga att en dubbelagent är värd beröm?"

19.5.83 15
Ordet **berömd** är otvivelaktigt ett starkt positivt uttryck. Om vi vill uttrycka oss mer neutralt, kan vi säga t.ex. "den internationellt kända dubbelagenten", om vi åter vill uttrycka klander eller ogillande, så kan vi använda ett uttryck som "den internationellt beryktade dubbelagenten". Olämpliga användningar av **berömd och beryktad** är tyvärr inte ovanliga. Enligt min erfarenhet är det oftast beryktad, det klandrande ordet, som används oriktigt.

"Vad kommer ordet **nyckelpiga** ifrån?"

Egentligen var **nyckelpiga** en benämning på en högt betrodd "jungfru", dvs. ett hembiträde. Beteckningen har sedan länge använts om den välkända insekten, som med ett längre uttryck kallats "jungfru Marie nyckelpiga". Den graciösa lilla insekten har också i andra språk fått bära jungfru Marias namn som en hedersbeteckning. Det kan vara tillräckligt med en hänvisning till nyckelpigans engelska namn **ladybird**, där lady är "Our Lady", motsvarande det gamla svenska **Vår Fru**.

Carl-Eric Thors